

ותלמודם
"תלמידי תורה"
לעשות רצונך
בלבב שלם

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

214

דיני פורים המשולש - ירושלים | פרשת תצוה - זכור תשפ"ה

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

פורים משולש למוקפים חומה - ירושלים

השנה [תשפ"ה] חל י"ד אדר ביום שישי וט"ו אדר ביום השבת, נמצא שרוב העולם חוגגים פורים [דפרזים י"ד] ביום שישי, [הלכות אלו כתבנו בעבר אודותיהם (עי גליון 126)], ובירושלים עיה"ק חל פורים השנה ביום השבת [ופעם הבא שיחול כן הוא בעוד עשרים שנה בשנת תת"ה הבעל"ט] ואז מכונה הפורים 'פורים המשולש' שמצוותיו פרוסות על שלשה ימים, ומרוב נדירות נרחיב בהלכותיהם ונפרט את הזמן הנכון לכל מצוה מהמצוות היום, ושאר העולם ילמדו הלכות אלו לשם לימוד תורה - 'אורה זו תורה.

קריאת המגילה

טעם הגזירה

א בעצם היה אפשר לקרוא מגילה ביום השבת שאין בעצם הקריאה שום איסור, אבל גזרו או תיקנו חכמים שלא יקראו את המגילה ביום השבת, ובגמ' מבואר שני טעמים.

ב **גזירה שמא יעבירוה**. לרבה הטעם מחשש שמא יעבירוה ד' אמות ברשות הרבים לילך אצל בקי ללמוד קריאתה (גמ מגילה דף ד' ע"ב) משום שאין הכל בקיאים בקריאת הטעמים של המגילה (באר היטב סי' תרפ"ח סק"ו), וכיון דאמר קרא (אסתר ט, כ"ז) "ולא יעבור" שאין לקרותה אחר הזמן הנכון, לכך תקנו לקרותה ביום שישי י"ד אדר ולא לדחותה ליום ראשון (רש"י דף ב' ע"א ד"ה הל).

ג **משום מתנות לאביונים**. לרב יוסף, הטעם משום שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה לקבל מתנות לאביונים, ובשבת א"א לתת להם, משום שהמענות הם מוקצים (ערוך השלחן סי' תרפ"ח ס"ז) מאחר שע"פ רוב נותנים מעות (מחצית השקל), או משום חשש שמא יבוא לידי איסור הוצאה בהבאת מתנות האביונים לביתם (חז"א א"ח סי' קנ"ה סק"א), לכן תיקנו שלא יקראו בשבת והקדימו ליום שישי משום "ולא יעבור" כנ"ל.

גדר הגזירה

ד **תקנת חכמים**. יש הס"ל שעיקר תקנת אנשי כנסת הגדולה היתה שאף בפורים שחל בשבת זמן קריאתה הוא בשבת, אלא שחכמים שבאו אחר כנסת הגדולה תיקנו להקדים הקריאה משום גזירה דרבה (תשב"ץ ח"ג סי' רח"צ, טו"א שם ד"ה ע"ש זמנן בדעת רבה).

ה **מדברי קבלה**. ויש הס"ל שאנשי הכנסת הגדולה מסרו לחכמי הדור שיכולים להקדים את הקריאה לצורך השעה לפי ראות עיניהם, וכשחל בשבת והקדימו ליום שישי, אין זה גזירה אלא הוא מיסוד נביאים ואנשי כנסת הגדולה ומדברי קבלה שבעת הצורך יקדימו את הקריאה (רש"י בהג' לטו"א, מקראי קודש סי' נ"א ע"פ ריש ירושלמי, ש"ת בצל החכמה ח"ה סי' קל"א).

קריאה בזמנה ושלא בזמנה

ו **בזמנה ושלא בזמנה**. קריאה בזמנה היינו כשקוראים המגילה בזמן שתקנו אנשי כנסת הגדולה באותו מקום, כגון קריאה בערי הפרזים ביום י"ד ובערי המוקפים ביום ט"ו, אבל לפעמים יש אופנים שהתירו לקרוא אפילו קודם לזה בימים י"א, י"ב, י"ג, כגון בני כפרים שמקדימין ליום הכניסה (גמ' מגילה דף ב' ע"א) וכן היוצא לדרך ואינו יכול לקחת עמו מגילה כדי לקרותה בזמנה (שו"ע סי' תרפ"ח ס"ו), וכשקוראים קודם זמנה היא נקראה קריאה שלא בזמנה.

ז **בעשרה או ביחיד**. נפקא מינה בדין בין קריאה בזמנה ושלא בזמנה הוא לגבי אם אפשר לקרוא ביחיד או שצריכים לקרוא בעשרה דוקא, שקריאה בזמנה אפשר גם ביחיד על אף שתמיד יותר מהודר בעשרה (שו"ע סי' תר"צ ס"ח) משום פרסומי ניסא (מ"ב ס"ק ס"א).

ח אבל קריאה שלא בזמנה יש יותר סיבה להחמיר ולהצריך עשרה, מאחר שיש ראשונים הס"ל שהוא לעיכובא (רי"ף, רשב"א, ר"ן הובאו בשער הציון שם ס"ק ס"א) (מ"ב שם).

ט **האם מברכים ביחיד**. כשקוראים מגילה שלא בזמנה ביחיד דהיינו בפחות מעשרה, מכיון שהוא שלא בזמנה והדין שרובי במחלוקת כנ"ל, נקטו הפוסקים שלא מברכים על הקריאה (פ"ח, מ"ב שם).

קריאה ביום שישי, האם נקראה בזמנה

י **קריאה בזמנה**. בפורים משולש שקוראים המגילה ביום שישי, דנו הפוסקים אם נחשב כקריאה בזמנה או שלא בזמנה. י"א שנקראת קריאה בזמנה מאחר שנדחתה קריאתה לגמרי מיום ט"ו ליום י"ד שהוא בין כך יום שכולם קוראים בו, ולכן לדעתם אפשר לקרותה גם בלא עשרה (מאירי, ספר ההשלמה, אור שמח בדעת הרמב"ם פ"א מגילה ה"ז, חז"א סי' קנ"ה סק"ב).

יא **קריאה שלא בזמנה**. ויש הס"ל שנחשב כקריאה שלא בזמנה (רא"ש פ"א סי' ו', רשב"א ד"ה שלא, הריטב"א ד"ה ומגילה, הר"ן הובאו בבי"ו ובדרכ"מ סי' תר"צ ס"ח), והטעם משום שכיון שהיא דחוייה מזמן המיוחד לו, לא הוציאה חכמים משאר שלא בזמנה (שער הציון סקנ"ט), או משום כשהיא בזמנה ממש וקורא ביחיד יש פרסומי ניסא עכ"פ ע"י שאר מצוות היום משא"כ כשהוא קורא ביום שישי ביחיד אין בו שום פרסומי ניסא וגם חסר לו הפרסומי ניסא ע"י שאר מצוות היום שאין נוהגין ביום שישי (עי' לקמן) חוץ ממתנת לאביונים שבין כך גובין בכל השנה (טו"א).

יב **להקפיד לקרותה בעשרה**. מכיון שנחלקו הפוסקים אם קריאת המגילה לבני מוקפין ביום שישי נקראת בזמנה, יש להקפיד לקרותה בעשרה, ואפילו אלו שבשנה רגילה אין מקפידים לקרותה בעשרה, בשנה זו יקפידו על זה כדי לפרסם הנס (מ"ב סי' תר"צ ס"ק ס"א), ואפילו אם חלק מהעשרה כבר שמעו ויצאו ידי חובתם, יכולים הם להשלים למנין עשרה (מקראי קודש סי' נ', הגריש"א הליכות והנהגות עמ' 16, תשובות והנהגות).

יג **ברכה כשקוראים ביחיד**. אם אין עשרה וקורא ביחיד בדיעבד, נחלקו הפוסקים אם יברך על הקריאה. י"א שאין לברך על הקריאה (פ"ח סי' תר"צ סק"ח, מ"ב שם).

יד אבל מנהג ירושלים לברך על הקריאה אף כשהוא ביחיד (חז"א, הגר"ח זוננפלד שלמת חיים סי' רס"ח, הגרימ"ט עיר הקודש והמקדש ח"א פכ"א ס"ב).

קריאה לנשים

טו גם נשים צריכות לכתחילה לשמוע את המגילה בעשרה משום פרסומי ניסא וכנ"ל, ולכך בשנה זו עליהן להשתדל ללכת לבית הכנסת כדי לשמוע את המגילה (הגר"ח זוננפלד).

טז **עשרה נשים**. אפשר לקיים את ההקפדה של עשרה גם לנשים ע"י עשרה נשים שגם בזה יש להן פרסומי ניסא (הגרשז"א, הגריש"א), ולכן יכולות עשר נשים להתאסף בבית אחד ואיש יקרא לפניהן, ואחת מהנשים לברך על הקריאה לפניה ולהוציא האחרות בברכה (חז"א סי' קנ"ה סק"ב, שלמת חיים סי' רס"ג), והמנהג שנשים אינן מברכות ברכת 'אשר הניא' אחר קריאת המגילה (הגרשז"א, הליכות שלמה פכ"ג ע"ג).

צירוף עשרה

יז **צירוף אנשים ונשים**. אין לנשים להצטרף לאנשים להשלים מנין עשרה (הרמ"א סי' תר"צ ס"ח מסתפק בזה) משום פריצות (פ"ג א"א סק"ד), אבל אם כולם מאותה משפחה ומבני הבית ואין בזה פריצות כלל, יכולות להצטרף משום שדין עשרה כאן הוא משום פרסומי ניסא ולא משום דין ציבור (חז"א א"ח סי' קנ"ה סק"ב).

משלוח מנות

זמן קיומה

לד **זמן הסעודה**. י"א שזמן חיוב משלוח מנות תלוי בזמן הסעודה, שטעם חיובה הוא כדי שיהא לכל אחד די לקיים את הסעודה כדינה (תרומת הדשן סי' קי"א, לבוש סי' תרצ"ה ס"ד), ומאחר שלרוב הפוסקים זמן הסעודה ביום ראשון (כ"ל אות כ"ט) גם משלוח מנות הוא ביום ראשון (ש"ת רדב"ז ח"א סי' תק"ח), וכשמהדרים לקיים הסעודה בשבת (מהר"ב"ח הנ"ל באות ל"א) או בערב שבת (מאירי הנ"ל אות ל"ב), יהדר אז גם לתת משלוח מנות.

לה ובשבת אפשר להחליף הסעודה עם חבירו דהיינו שיקח המנה שקיבל ויתן לאחר מהסועדים אצל הסעודה ובזה מקיים משלוח מנות בלי צורך לצאת מביתו במקום שאין עירוב.

לו **זמן מתנת לאבינונים**. וי"א שחיוב משלוח מנות הוא כזמן שמחויבים במתנת לאבינונים שהוא ביום השישי ערש"ק (אות כ"ג) שהאיך יקיים משלוח מנות ביום ראשון שהוא כבר אחר הפורים (כנה"ג הג' הטור סי' תרצ"ה), וכך ס"ל להחזו"א (או"ח סי' קנ"ה סק"א).

על הניסים

לו אמירתו הוא בזמנו בשבת ט"ו באדר, בין בתפילה ובין בברכת המזון (רדב"ז ח"א סי' תק"ח, שו"ע סי' תרפ"ח ס"ו) כדי שיהיה זכירה לכולם גם לנשים ולקטנים שהוא פורים (רדב"ז שם).

אמר ביום ו' או ביום א'

לח **אמרו ביום ו'**. אם אמר בטעות על הניסים ביום ו', אין מחזירין אותו (ברכי יוסף, מ"ב סק"ז) מאחר שיש קצת שייכת בשני הימים (מ"ב סי' תרצ"ג סק"ו).
לט **אמרו ביום א'**. אין אומרים 'על הניסים' בסוף סעודת פורים ביום א', ואם אומרין אין מוחין בידו (הגר"ח זוננפלד), אלא שיאמרו ב'הרחמן' ולא בתוך ברכת המזון מחשש הפסק (כף החיים סקמ"ח).

נסיעה בין עירות

מ כבר הארכנו בדיני נסיעה בין עירות בשנה פשוטה (ע"י גליון 81), ונכתוב כמה דינים הנוגעים לשנה זו בענין.

מא **בן ירושלים נוסע לעיר**. בן ירושלים שקם בבוקר ביום שישי בירושלים ונוסע לעיר אחרת ונשאר שם עד לאחר שבת, כיון שחלה עליו בבוקר דין בן מוקף חומה, חל עליו כל דיני פורים של ירושלים, ולכן בשבת יאמר 'על הניסים' וביום א' יאכל סעודה ויתן משלוח מנות, אפילו כשהוא בתוך העיר, וי"א שאף יקיים סעודה ומשלוח מנות ביום ו' בתוך העיר (פורים המשולש).

מב **בן עיר שנוסע לירושלים**. בן עיר שנוסע בערב שבת לירושלים לשבת, לא חל עליו דין מוקף ירושלים כלל אלא מקיים כל מצוות היום בערב ש"ק, ובשבת וביום א' אין לו שום חיובים (מקראי קודש סי' י"ט).

בעל קורא בן כרך או בן עיר

יח ב'פורים המשולש' כולם קוראים את המגילה באותו יום ביום י"ד, אלא שיכול להיות שחיובם שונים ונפ"מ לגבי אם אחד יכול להוציא את השני.
יט **בן עיר להוציא בן כרך**. בן עיר שיום פורים שלו הוא ב"ד יכול להוציא את בן הכרך בקריאת המגילה, כגון אחד מבני ברק הנמצא בירושלים בערב שבת יכול הוא לשמש כבעל קורא ולהוציא בני ירושלים בקריאת מגילה, שחיוב בן העיר הוא מדברי קבלה ומעיקר הדין תקנתו והוא מוציא את כולם.

כ **בן כרך להוציא בן עיר**. אמנם דנו הפוסקים, אם בן כרך שבעצם פורים שלו הוא בט"ו ולמעשה הוא קורא מגילה ביום י"ד כנ"ל, האם הוא יכול להוציא בן עיר בקריאת המגילה היות שחיובם אולי שונים.

כא לכן י"א שמאחר שיש שס"ל שגדר קריאת מגילה לבן ירושלים ביום י"ד הוא תקנת חכמים ומדרבנן (ט"א הנ"ל) אינו יכול להוציא בן עיר שחיובו ע"פ קבלה (מקראי קודש סי' נ"א, ישועת משה ח"ג סי' נ"ו).

כב אבל אחרים ס"ל שעינין חיובו של הבן כרך הוא גם מדברי קבלה כעיקר תקנת אנשי כנסת הגדולה, ורק שעשו גזירה להקדים ביום י"ד והוא על דעת האנשי כנה"ג, ולכן יכול הוא שפיר להוציא חובת חיובו של בן עיר (בנין שלמה סי' נ"ח, חשק שלמה דף ה' ע"א, הגרי"א).

מתנת לאבינונים

ביום שקוראים המגילה

כג מצות מתנת לאבינונים זמנה ביום שקוראים בו את המגילה מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה (גמ' מגילה דף ד' ע"ב) ולכן מצות מתנת לאבינונים הוא ביום שישי (שו"ע סי' תרפ"ח ס"ו).

כד **כל הפושט יד**. הענין של 'כל הפושט יד נותנים לו' נוגע בערב שבת שהוא נובע מעיקר דין מתנת לאבינונים (הגר"ח זוננפלד).

כה **בן כרך ובן עיר**. בן כרך יכול לתת מתנת לאבינונים לכל עני שירצה ואין חילוק אם נותן לבן כרך אחר או שנותן לבן עיר, שהרי כיון שנותן בזמן שתיקנו חכמים יוצא בו ידי חובתו, וביד העניים לקיים בו סעודת פורים מתי שיחול עליו חובת הסעודה (הגר"ח קנייבסקי).

לא נתן מתנת לאבינונים בערב שבת

כו **זוכר בשבת**. אם אדם זוכר בשבת שעדיין לא נתן מתנת לאבינונים, יקרא אליו בשבת עני ויתן לו מאכל או תבשיל חשוב וכיוצא בזה (הגרש"א הובא במועדים וזמנים ח"ב סי' קפ"ט).

כז **זוכר ביום ראשון**. אם זוכר ביום ראשון שלא נתן מתנות לאבינונים בימים הקודמים יתן ביום הראשון (הגר"ח זוננפלד).

סעודת פורים

זמן קיומה

כח נחלקו הפוסקים מתי החיוב לקיים מצות סעודה פורים, ועד דלא ידע..
כט **ביום ראשון**. בירושלמי מבואר שאין עושין את סעודת פורים בשבת אלא עושין אותה ביום ראשון ט"ו אדר, והטעם כדי שתהא שמחת פורים ניכרת ולא תתערב בסעודת שבת (ריטב"א מגילה דף ה' ע"א ד"ה באלו) ואין מערבין שמחה בשמחה (פ"ח סי' תרפ"ח ס"ו), וכן פסקו להלכה (הר"ף והרא"ש) וכן נוקטים כעיקר (שו"ע סי' תרפ"ח ס"ו) ומנהג ירושלים כהירושלמי.

ל **ביום השבת**. בבבלי מבואר שמצות שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה (גמ' מגילה דף ה' ע"א) ולפ"ז כתבו כמה ראשונים שעיקר חיוב סעודת פורים הוא ביום השבת עצמו (הרא"ה הובא בר"ן, הריטב"א, והמאירי), ולפ"ז יש כמה מחמירים שחוששים לדעת הבבלי ומרבין קצת בסעודה ובמיני מאכל גם ביום שבת לשם סעודת פורים (מהר"ב"ח סי' ל"ב, הגר"ח זוננפלד).

לא **במוצאי שבת**. יש שמפרשים הירושלמי הנ"ל שסעודת פורים מאחרין כוונתו שזמן עיקר הסעודה הוא במוצאי שבת, ואין בזה משום 'ולא יעבור' שהרי אצל אומות העולם מונין את הלילה אחר היום (משך חכמה על מגילת אסתר).

לב **בערב שבת**. וי"א שזמן הסעודה הוא ביום השישי בערב ש"ק שבו קוראים את המגילה (מאירי בשם יש מפרשים הובא בברכי יוסף שם וברע"ב מגילה פ"א מ"ב), מ"מ לא נהגו כן בירושלים רק יחידים ואנשי מעשה (הגר"ח זוננפלד) ואם אוכל אז סעודה ידקדק לקיימו קודם חצות מאחר שאין בו עיקר חיובו.

לג **עד דלא ידע**. החיוב לאדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע תלוי ביום הסעודה, ולכן עיקר החיוב הוא ביום ראשון, ומ"מ המהדר ישתה מעט יין בשבת או בערב שבת וילך לישון, אבל אין ענין או הידור להשתכר לג' ימים רצופים..

הוקדש לע"נ האשה החשובה מרת רחל בת ר' יעקב ע"ה
הונצח ע"י נכדה הרב מנחם אוסטרוף שליט"א

